

Erdélyi Lajos

Katonatiszt, tanár, tudós – Szubjektív köszöntés Csikány Tamás 65. születésnapjára

Tökölön a Maléter Pál emlékműnél minden év november 3-án megemlékezést tartanak arra a tábornokra emlékezve, aki 1956-ban, miniszteri kinevezése másnapján Tökölre ment a szovjet megszállókkal tárgyalni, és onnan már soha nem tért vissza. Néhány éve, egy ilyen megemlékezés után Gyenes Judittal, Maléter Pál özvegyével beszélgettem egy fogadáson, aki lelkesen mesélte, hogy mostantól inkább történészek emlékezzenek a férje áldozatára, mintsem politikusok, ugyanis legutóbb egy történész mondta az ünnepi beszédet. „Áruló volt-e Maléter Pál?” – ezzel a felütéssel kezdte történész barátunk a beszédét, mire az összegyűlt emlékezők között halálos csend támadt, és az özvegy arra gondolt, hogyan küldhettek ilyen érzéktelen embert a férjére emlékezni. Nos, a beszéd lenyűgözte az özvegyet és az emlékezőket. A megemlékező Csikány Tamás volt, akkor a Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Kulturális főosztályának vezetője. Igen, jellemző rá, nem a megszokott és unalomig ismert kérdéseket teszi fel, és nem a megszokott válaszokat adja.

Katonacsáládból származik, édesapja is katonatiszt volt. De azért nem volt egyértelmű, hogy katona lesz. Leginkább a hadtörténelem érdekelte, olvasgatva édesapja katonai akadémiai könyveit, jegyzeteit, mégis egy történésznek köszönhető, hogy katonának állt. Édesapja egyik hadtörténész barátja mondta neki, hogy jó hadtörténész a katonából lesz, előbb meg kell tanulni a katonai pálya csínját-bínját. Megfogadva a tanácsot beiratkozott a katonai főiskolára, méghozzá tüzérnek.

Tapolca, a rakétadandár. Ez volt az első szolgálati helye. Nem egyszerű hely. Ha azt mondom, hogy a Néphadsereg falat épített maga köré, Tapolca, vagyis a rakétadandár még nagyobb falat húzott fel. Közrejátszott ebben az alakulat szupertitkossága és az is, hogy a hadseregen belül elit alakulatnak számított. Törekedtek arra, hogy a tisztí és tiszt-helyettesi iskolákban végzők legjobbjai kerüljenek az alakulathoz. Kemény, szigorú hely volt, de emberséges. Kiváló parancsnokok, kollégák. Sokat lehetett tanulni. Talán a legjobb hely egy fiatal tisztnek a katonai szocializációra. Tamás, ha biliárdozni vagy

éppen „csocsózni” mentek, akkor is vitte magával az éppen aktuális könyvet, és biztos lehetett benne, hogy valamilyen hadtörténelmi témájút. A szünetekben ezt olvasgatta. Felderítő volt egyébként, vagy felderítő és bemérő. Az ő dolguk volt a menetvonalak, a rakétaindító álláskörletek felderítése, előkészítése. Már több mint 35 éve mást csinál, de ha együtt autózol vele, időnként rá-rá mutat egy-egy tisztásra, hogy milyen jó indító-állás lehetne. Megmérni a felkészültséget, vagyis éles rakétát indítani itthon nem lehetett. Kicsi volt a hely, hiszen a rakéta lőtávolsága 300 kilométerig terjedt. Így aztán ki kellett utazni a Szovjetunió állami löterére. Amely azóta már nem is Szovjetunió, és a löter egy része ma már Kazahsztán területén van. Odautazni sem volt egyszerű. Vasúti szerelvényekre felrakni a dandár járműveit, rakétaszállítóit, indítóállványait, mindent, ami egy dandár harcához szükséges. Aztán Záhonyban a technika egy részét átrakodni egy másik szerelvényre, a többi részét pedig „áttengelyezni”, merthogy az orosz vasutakon a sínek közötti távolság más, mint Európában, vagyis Európa többi részén. A személyszállító hálókocsikról már nem is beszélve, általában olyanokat kaptunk, amelyeket már Szibériában is kiselejteztek a személyforgalomból. Mindettől függetlenül az egy-egy hetes út oda-vissza és a gyakorlat maga leírhatatlan. Jó hangulat, vidámság, kemény munka, élmények garmadája. Mi más kell egy fiatalembernek?

Ahhoz, hogy egy katonatiszt magasabb vezetői beosztásba kerülhessen, el kell végeznie az Akadémiát. A Katonai Akadémiát, amely neve ellenére 1971-től egyetem volt. A diploma a mai MsC-nek felelt meg, vezetőket képzett, középvezetőket a Magyar Néphadsereg részére, fegyvernemi bontásban. Izgalmas időszak volt, 1987-től 1990-ig. A rendszerváltozás és közvetlen előzménye, de mi még a többi tantárgy mellett tudományos szocializmust, pártpolitikai munkát és még néhány hasonlóan „izgalmas” tantárgyat is tanultunk. Azonban a szabadság szele nemcsak a diákokat, hanem a tanárok egy részét is megérintette. A bátrabbak, az okosabbak bizony nemcsak a tantárgyat oktatták, hanem gondolkodni, a világot megérteni is segítettek. Többek között ilyen volt a „tudszoc”, a szociológia, de a hadtörténelem is. Sok vita, néha indulatok, és időnként bizony alpári stílus. Azt hiszem, mindez erősen befolyásolta világlátásunkat, segített eligazodni a társadalomban, és fejlesztette vitakultúránkat, a megértést, a másik véleményének tolerálását.

Akkortájt az a mondás járta, hogy a Zrínyi Akadémia a középszer egyeteme, a követelmények magasak, de a diákok alulteljesítenek, a tanárok pedig felülértékelnek, így jön létre az átlag, a középszer. Ma már másként látom: többségében jó és kiváló tanárok, a diákok viszonylagos szabadsága, legalábbis a tanulásban, a szakmai vélemények szabad kifejtése, a több évtizedes előírások bírálatának lehetősége, persze csak akkor, ha volt jobb megoldásod, lehetőséget adtak bizonyos kreativitásra. És ez bizony „pestiesen szólva” nem semmi, különösen egy katonai egyetem esetében.

A katonatiszt az állam embere, bizonyos értelemben az állam tulajdona. Kiválasztja, taníttatja, eteti, itatja és használja ott, ahol éppen szüksége van rá. A főiskola vagy az egyetem elvégzése előtt folyik a találgatás: vajon hová akarnak helyezni, melyik helyőrségbe, milyen beosztásba? Megbeszéljük otthon, mi lenne az ideális, mi az, ami még elfogadható, és mi az, ami semmiképp sem. A házastárs munkája, a gyerek iskolája, a szülők, a rokonság lakóhelye és még sok-sok más szempont. Aztán jön az előljáró, és ajánlatot tesz, amely egybevág azzal, amit a családdal megbeszéltetek, vagy nem. Nos, Tamás ajánlata az volt, hogy maradjon az egyetemen, a hadtörténelem tanszéken, ami a lehető legjobb ajánlat volt, egybevágott azzal, amire már hosszú éveken át készült.

Itt kezdődött Csikány Tamás életének második szakasza, a tudós katona, a hadtörténész pályája, a tisztképzés elkötelezett fejlesztőjének pályája. Rövid mondat ez, de mennyi mindent takart. Újabb diplomát, ahogy a katonák mondják, civil diplomát, a doktori képzést, amelynek a vége az MTA doktora cím, a tanári pályát, amelynek csúcsa az egyetemi tanári kinevezés, a tanszékvezetői megbízatás, az egyetem doktori iskolájának vezetése. 28–30 év, több mint egy emberöltő. Kutatással, publikálással, tanítással eltöltött három évtized, tele kihívással, sikerekkel, időnként kudarcokkal.

Mint ahogy a hadseregek, az egyetemek története is végtelen átalakítások, átszervezések története. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémiából is Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, majd Nemzeti Közszolgálati Egyetem lett. Tamás ezt hol vezetőként, hol beosztottként élte át, végigküzdötte a szakmájáért, a tisztképzésért vitázva, ha kellett harcolva.

A Zrínyi Akadémiát egy időben, egy szakon, egy csoportban végeztem vele. Ő maradt az Egyetemen, én mentem a Kossuth Főiskolára, Szentendrére. Futotta mindegyikünk a saját pályáját. Kétszer próbáltam beavatkozni az életébe, szerencsére csak egyszer sikerült. Történt, hogy az 1990-es évek elején a honvédelmi miniszter, akinek akkoriban a titkára voltam (jobban mondva parancsőr-tisztje, de ki érti ezt a szót) azzal a feltétellel engedett külföldre iskolába, ha titkárt keríték magam helyett. Nos, már a harmadik vagy negyedik, a miniszter által elutasított jelölt után, közel a kétségbeeséshez eszembe jutott Tamás. Nem azért csak ekkor, mert ha ló nincs, jó a szamár is, hanem azért, mert tudtam, imádja, amit csinál. Azonban hozzá hasonlóan a miniszter is történész volt, gondoltam, talán sikerülhet. Mikor már több mint két órája benn volt a miniszternél, megnyugodtam, sikerült, ilyen hosszú interjú után biztosan megegyeznek, aztán egy-két év után Tamás mehet vissza az egyetemre. Nos, az interjú után a miniszter hosszasan dicsérte Tamást, a kiváló magyar ember, az okos történész, a jó katona szóösszetételen túl további szépeket is mondott, azonban a végén elhangzott a *de* szócska, miszerint a jelöltem túl magas a miniszterhez. Szó, ami szó, Tamás valóban magas, és a miniszterek is néha-néha hiúak kissé.

A másik eset 2018-ban történt, a minisztérium humánpolitikai helyettes államtitkáráként vezetőt kerestem az Oktatási és Kulturális Főosztály élére. Magánéletünkben sokat beszélgettünk, vitatkoztunk a tisztképzésről, arról, hogy milyen tisztekre lenne szüksége a seregnek, és mit kellene ezért tenni az egyetemen. Tamás katona, tudós, elkötelezett a tisztképzés fejlesztésében, nem is lehetne jobb jelölt. Meg voltam győződve róla, hogy nem fogja elfogadni ezt a hivatalnoki állást, az ajánlat szembement a józan ésszel, egy tudós katona, történész, tanár biztosan nem adja fel tanári, kutatói állását egy jelentős részben adminisztratív munkát igénylő lehetőségért. Tévedtem, eljött főosztályvezetőnek, és felkavarta az állóvizet. Új gondolatok, megközelítések, a katona és a tanár tapasztalatai sokat segítettek, olyan időszakban, amikor a Honvédség az átalakítás lázában égett. Valaki, akinek voltak önálló gondolatai, figyelt mások véleményére, és nem hatotta meg a hatalmi arrogancia, kitartott elképzelései mellett. Szép időszak volt az életemben, azt persze nem hiszem, hogy az övében is.

És ahogy az katonáéknál lenni szokott, újabb ajánlat jött. Rektorhelyettes a Nemzeti Közszerológiai Egyetemen. Újabb, részben hivatalnoki állás, de mégsem egészen az. A tudományos rektorhelyettes megnevezése tartalmán túl olyan területekkel, ügyekkel is foglalkozik, mint a Ludovika-történeti múzeum létrehozása, a régi Ludovika ereklyéinek, szobrainak összegyűjtése, kiállítása, egyszóval a „ludovikás szellemiség” tárgyi és szellemi értékeinek megőrzése, és erre Csikány Tamásnál jobb jelölt nem is lehetne. Merthogy tisztí eszménye nagyon közel áll a ludovikáshoz. Kiváló szakmai felkészültség mellett részt vállalni kisebb és nagyobb közösségünk társadalmi, kulturális életében.

És végezetül valamit a magánember Csikány Tamásról. Az első mindenképpen az, hogy történész a magánéletében is, és katona. Nyaralás csak olyan helyen, ahol bejáráható közelségben vár, erődítés, csatahelyszín van. Kétnapos vajdasági kirándulásunk ’48-as csatahelyszínek, emlékművek és temetők megtekintése lett, ha lehetett, úgy, hogy valami helyi emberrel is beszélgessünk. Ha azt kérdeznénk Magyarországon kívül, hol van otthon, biztosan Erdélyt, közelebbről Székelyföldet, még közelebből Gyergyóremetét említené. Remetét, ahol háza van, de nem akármilyen. Az elmúlt fél évszázadban majd mindenki „modernizálta” a házát, átépítette, a kor divatjának megfelelően, de nem Csikány Tamás. Ő az eredeti állapotába állította vissza a kis házacska, a konyhai búbos kemencével, a szép fakerítéssel. Mindennél többet elmond róla, hogy a falu gazdanapján tőle kéri el a lovasszánt, mert nála még megvan. Alig találni már Székelyföldön olyan települést, ahol ne tartott volna előadást, megemlékező beszédet, vagy ne lett volna egy konferencia előadója. A gondolat elcsépelet ugyan, de Csikány Tamás esetében ez a valóság, Erdély a második otthona. Boldog házasságban él feleségével, Farkas Éva pszichológussal, akivel nemcsak a házassélet,

hanem a képzőművészet, különösen a festészet, a szobrászat szeretete is összeköti, mondhatnánk, nemcsak beszél a ludovikás szellemiségről, hanem éli is azt. És ha már a szenvedélyeiről beszélünk, a katonai hagyományőrző csapatok munkájának segítése, a történelmi hadijátékok narrátori szerepköre is megemlíthető.

65 éves korban véget ér a katonai karrier, az egyenruhát le kell vetni, nincs kivétel, így aztán Csikány Tamás dandártábornok is elbúcsúzik az egyenruhától, a katonai léttől. Meggyőződéseim, kerek, befejezett, kitöltött, sikeres katonai karrier ér most véget. De ez csak a hivatásos katonai létre igaz, a tudós történész, tanár végzi tovább azt, amihez a legjobban ért, kutat, publikál, tanít.

Isten éltesse, Csikány Tamás!